

Özgür yazılım

Özgür yazılım (İngilizcesi *free software*), kullanıcıya çalışma, kopyalama, dağıtma, inceleme, değiştirme ve geliştirme özgürlükleri tanıyan yazılım türüdür. Ters, sahipli yazılımdır (İngilizcesi *proprietary software*).

Özgür yazılım ile kastedilen özgürlük, yazılımın kullanım hakları ile ilgilidir, ekonomik boyutu ile değil. Özgür yazılımlar çoğunlukla ücretsiz olsalar da ücretsiz olmak zorunda değildirler. İngilizce sözlükler "free" kelimesi için yirmiyeye yakın anlam sıralar. Bunlardan sadece bir tanesi "bedava" iken geri kalanları özgürlük ve sınırlamaların olmaması (*freedom*) kavramlarına atıfta bulunur.

1 Tarihçesi

Richard Stallman, Özgür Yazılım Hareketi'nin kurucusu

1950'lerden 1970'lerin başına kadar bilgisayar kullanıcılarının özgür yazılımla ilgili yazılım hürriyetlerine sahip olmaları normaldi. Yazılım genellikle fertler arasında paylaşılır, kişilerin yazılım yaparak donanımlarını daha kullanışlı yapmalarını iyi karşılayan donanım üretilerin-

den dağıtırdı. SHARE gibi kullanıcıların ve satıcıların üye olduğu kuruluşlarla yazılım değiş dokuşu kolaylaştırmak hedeflenmişti. 1970'lerin ilk yıllarında durum değişti: yazılım masrafları hızla yükselirken büyümekte olan yazılım endüstrisi, donanım üreticilerinin bilgisayar satışıyla beraber verdikleri "yazılım demetleri", kiraya verilen bilgisayarların kâr getirmeyen yazılım desteğiyle rekabet başlamıştı. Bazı müşterilerin kendi ihtiyaçlarını daha iyi karşılamasıyla "özgür" yazılım masraflarının donanım masraflarıyla bütünleşmesini istemiyordu.

17 Ocak 1969'da yayınlanan *Amerika Birleşik Devletleri IBM'ye karşı yazısında* hükümet, yazılım demetlerinin rekabet engelleyici olarak sıfatlandırdı.^[1] Bazı yazılımlar her zaman hürken ancak ödemeyle alınabilen yazılımlar artıyordu. 1970'ler ve 1980'lerde yazılım endüstrisi, bilgisayar programlarını sadece kullanıcıların kodu incelemesi ve değiştirmesini önleyen çalıştırılabilirler şeklinde dağıtmaya başlamasıyla teknik tedbirler almaya başladı. 1980'de copyright kanununun kapsamı bilgisayar programlarını içine aldı.

1983'te MIT Yapay Zekâ Laboratuvarı'ndaki çökertici topluluğunun uzun süreli üyesi Richard Stallman, bilgisayar endüstrisi ve kullanıcılarının kültürel değişiminden yıldırdığını açıklayarak GNU projesini ilan etti. GNU işletim sistemi için yazılım geliştirmesine Ocak 1984'te başlandı. Ekim 1985'te de Özgür Yazılım Vakfı kuruldu. Kendisi hür yazılımı tanımlayarak "copyleft" kavramını yazılım hürriyeti garantilemek için çıkardı.

Bazı yazılımdışı endüstriler, kendi araştırma ve geliştirmeleri için özgür yazılım geliştirmeye benzer teknikler kullanmaya başladı. Mesela bilim adamları, daha açık geliştirme süreçleri ararken mikroçip gibi donanımlar da copyleft lisanslarıyla geliştirilmeye başlandı (OpenCores projesi gibi). Creative Commons ve serbest kültür hareketi, özgür yazılım hareketinden çok etkilenmişlerdir.

2 Barındırdığı özgürlükler

Özgür Yazılım Vakfı'nın ifadesiyle özgür yazılım, belli başlı dört özgürlüğü barındırır:

Bir yazılım, ancak bütün kullanıcıları bu hakların tümüne sahip oldukları zaman özgür bir yazılım olur. Bu özgürlüklere sahip olmak, kimseden izin almamayı ve izin için hiçbir bedel ödememeyi de içerir.^[2]

Genel kanının aksine özgür bir yazılım, ücretsiz dağıtılabileceği gibi ücretli de dağıtılabılır. Bu nedenle ticari yazılım olarak satılmasına engel yoktur.

Özgür yazılım, çoğu zaman açık kaynak kodlu yazılım kavramı (*open source*) ile karıştırlmaktadır. Bütün özgür yazılımlar açık kaynak kodludur ancak bütün açık kaynak kodlu yazılımlar özgür yazılım olmayabilir.

Özgür yazılımlar açık kaynak kodlu yapıları sayesinde, bünyesinde zararlı bir amaç barındıran (gizli verileri çalma gibi) kodlara sahip olup olmadığı, programlama bilen herkes tarafından denetlenebilir. Güvenli yapısı sayesinde Dünya'da pek çok ülkede askeri kuruluş, Linux işletim sistemi tercih edilmektedir.^[3]

Bazı özgür yazılım lisansları (örneğin GNU GPL), yazılım kodlarının gelecekte de özgürlüğünü sürdürmesini garanti altına alırken bazı özgür yazılım lisansları bunu garanti altına almamaktadır.

3 Bazı özgür yazılım lisansları

Özgür Yazılım Vakfı tarafından özgür kabul edilen lisanslar ile özgür kabul edilmeyen lisanslar GNU'nun Licenses sayfasında listelenmektedir.

En yaygın kullanılan özgür yazılım lisanslarının başında GNU GPL lisansı gelmektedir. Aşğıdaki belli başlı bazı özgür yazılım lisansları listelenmiştir.

- GNU Genel Kamu Lisansı (GPL)
- GNU Kısıtlı Genel Kamu Lisansı (LGPL)
- BSD Lisansı
- Mozilla Kamu Lisansı (MPL)
- MIT Lisansı
- Apache Lisansı
- Eclipse Kamu Lisansı (EPL)
- Avrupa Birliėi Kamu Lisansı (EUPL)

4 Ayrıca bakınız

- Açık kaynak
- Özgür Yazılım Vakfı

5 Kaynakça

[1] Fisher, Franklin M. (1983). *IBM and the U.S. Data Processing Industry: An Economic History*. Praeger. ISBN 0-03-063059-2.

[2] "Özgür Yazılım Tanımı". GNU. 2011-08-04. <http://www.gnu.org/philosophy/free-sw.tr.html>. Erişim tarihi: 2012-10-18.

[3] Görkem Çetin / Ali Işingör (2006-07-24). "Ordunuz hâlâ annenizin iletim sistemini mi kullanıyor?". Tankado.com. <http://www.tankado.com/ordunuz-hala-annenizin-iletim-sistemini-mi-kullaniyor>. Erişim tarihi: 2012-10-18.

6 Dış bağlantılar

- Özgür Yazılım Vakfı (İngilizce)
- Özgür yazılımın tanımı - felsefesi
- GNU'nun web sitesinde sürekli güncellenen lisans bölümü (İngilizce)
- Lisanslarına göre yazılım kategorileri
- Kamuda özgür yazılım kullanımı
- Microsoft EULA üzerine bir inceleme (Çağatay Çebi)
- Özgür Yazılım seminer notları (Doruk Fişek)
- Özgür Yazılım Şimdi Neden Daha Önemli (Richard Stallman)
- Linux Kullanıcıları Derneėi
- Özgür Yazılım Lisansları (blog.piesso.com)
- Yazılım lisansları hakkında bir karşılaştırma tablosu (İngilizce)

7 Text and image sources, contributors, and licenses

7.1 Text

- **Özgür yazılım** *Source:* <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%96zg%C3%BCr%20yaz%C4%B1%C4%B1m?oldid=14917261> *Contributors:* Erdal Ronahi, Asteko, Ether, Kharoon, Alphan, Dbl2010, Dbl2010bot, Denitutku, Ugur Basak, İncelemelemanı, Mukaddime, Sae1962, Dünya vatandaşı, Kibele, Aliİsingor, Mew, Thijs!bot, JAnDbot, Vito Genovese, BetBot, Anlayışın kıt galiba önce yazılanları oku, Abuk SABUK, Bilişimci, TXiKiBoT, Arinna!, Levent, Synthebot, SieBot, Loveless, Oblomov, Sağlamcı, Ulasocal, Yalhi, WikiDreamer Bot, MelancholieBot, HerculeBot, Théoden, Superyetkin, Nallimbot, ArthurBot, Khutuck Bot, Xqbot, RibotBOT, Rapsar, Dinamik-bot, Onurtuna, EmausBot, Sairinsirleri, WikitanvirBot, Manubot, Adilga, Fsandlinux, AvocadoBot, Roxyy, ElphiBot, AzaurAzaur, Peykbot, Addbot, Ömer Berkay ve Anonymous: 30

7.2 Images

- **Dosya:Commons-logo.svg** *Source:* <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4a/Commons-logo.svg> *License:* Public domain *Contributors:* This version created by Pumbaa, using a proper partial circle and SVG geometry features. (Former versions used to be slightly warped.) *Original artist:* SVG version was created by User:Grunt and cleaned up by 3247, based on the earlier PNG version, created by Reidab.
- **Dosya:Folder_Hexagonal_Icon.svg** *Source:* http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/48/Folder_Hexagonal_Icon.svg *License:* CC-BY-SA-3.0 *Contributors:* Own work based on: Folder.gif. *Original artist:* **Original:** John Cross **Vectorization:** Shazz
- **Dosya:Rms_ifi_large.jpg** *Source:* http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/00/Rms_ifi_large.jpg *License:* CC BY-SA 3.0 *Contributors:* Yükleyenin kendi çalışması *Original artist:* Gisle Hannemyr
- **Dosya:Symbol_book_class2.svg** *Source:* http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/89/Symbol_book_class2.svg *License:* CC BY-SA 2.5 *Contributors:* Mad by Lokal_Profil by combining: *Original artist:* Lokal_Profil
- **Dosya:System-installer.svg** *Source:* <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/db/System-installer.svg> *License:* Public domain *Contributors:* The Tango! Desktop Project *Original artist:* The people from the Tango! project

7.3 Content license

- Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0